

äro 20 **k**, 23, 35, 41, 44, 48, 63 **i**. 18—24 **sikstin** fullt tydligt. Efter 27 **k** är ett stycke av stenytan med 3 à 4 runor bortslaget. Runorna 34—37 **rist** äro mycket nötta. Något **t** finnes icke i det följande ordet, **sain**. Namnet 53—56 **ualt** synes svagt.

Rudbeck (Säve): 1—7 **aritfr** (l. **arilfr**), 11—14 **þalfr**, 53—56 **ralt**; skadan efter 27 **k** fanns redan. — Dybeck: 1—7 **arulfr**, 11—14 **þalfr**, 39—42 **saen**, 53—56 **ualt**. — Boije: **arulfr**, **ulfr**, **sain**, **ualt**. — Brate: **porulfr** (1 **p** »svagt», 2 **o** »säkert, om ock nedre bst blott synes på h. sida», 4 **u** »mycket svagt»), **ulfr**, **saen**, **ualt**.

Runan 2 är enligt min mening säkert **a**. Det första namnet torde därför ha varit *Farulfr* (snarare än *Porulfr*); om detta namn se ovan Sö 238. *Sigsteinn* är ett i svenska runinskrifter tämligen vanligt namn: Sö 91, Ög 13, 30, 129, 149, 152, 193, Öl 16, L 1209 Höreda sn (Smål.), L 79 Skogstibble sn (Uppl.), L 127 Börje sn (Uppl.), L 477 Fresta sn (Uppl.), L 559 S:t Olovs sn (Uppl.), L 591 Garns sn (Uppl.), L 712 Arnö sn (Uppl.). Under medeltiden är det i Sverige »rätt vanligt» (Lundgren-Brate). Däremot är det sällsynt i Norge och enligt Lind antagligen inlånat från Sverige; på Island saknas det alldeles. Det fjärde namnet, varav endast slutet **ar** återstår, har säkerligen varit *Gunnarr*, såsom redan Säve förmodat. Ovisst är också det sista namnet. Brate antager, att **r** i **iftir** skall läsas dubbelt, varigenom namnet blir *Roaldr*. Detta förekommer på en annan sörmländsk runsten, Sö 31.

Anmärkningsvärt är, att inskriften icke använder **æ**-runan: **pair**, **iftir**, **ulfr**. Den vacklar i beteckningen av diftongerna: **pair**, **s[t]ain**, men **sikstin**, **ristu**.

292. Bröta, Grödinge sn, Svartlösa hd.

Pl. 146.

Litteratur: D 8vo 6. — C. Säve, Nyfunna svenska runinskrifter (i: *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie*, Kbh 1852), s. 241 f.; S. Boije, *Anteckningar* (ATA).

Äldre avbildningar: R. C. G. Rudbeck, teckning (ATA); Säve a. a., tab. XI (litografi efter teckning av Rudbeck); A. Wætter, teckning 1853 (hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl., nr 19); Dybeck a. a.; Dybeck, teckning (ATA); Brate 1900 (ATA).

Runstenen står vid östra sidan av vägen mellan Västerby i Sorunda sn och Bröta i Grödinge sn, på Öster Bröta ägor men långt från gården och från annan bebyggelse, omkring 150 m. från sockengränsen. Den gamla bygdevägen går här fram över en höjd av rullstensgrus mellan tvenne kärrmarker N om Grindsjön. I äldre tid har den varit ganska obetydlig; Rudbeck och Säve kalla den helt enkelt gångstig¹, och även Dybeck säger, att den var »knappt farbar». Ända till den senaste ombyggnaden (1929), då den rätades och betydligt breddades, har den på Generalstabskartan betecknats med en trådfin linje, som slingrar sig fram genom vidsträckta skogsmarker. Säkerligen har Dybeck rätt, då han på grund av sägen förmodar, att den ursprungligen har varit en enkel klövjeväg mellan bygderna. Den karaktären ha ju för övrigt forntidens och medeltidens vägar i allmänhet haft.

Det förefaller ej osannolikt, att vägen Öster Bröta—Västerby under forntiden har spelat en viktig roll för samfärdseln mellan bygderna inom Södertörn. Den utgjorde den kortaste förbindelsen över den stora skogen Hanveden, från Grödinge och Södertälje-trakten till de översta gårdarna i Sorunda, varifrån man också lätt kunde komma vidare i nordöstlig riktning till Haninge och havet. Om vägens ålder och betydelse vittnar, utom de båda runstenar, som där stå (Sö 235 och Sö 292), måhända också gårdsnamnet Bröta, av fsv. *bröt*, isl. *braut* 'väg (genom skogsmark)'. Vid vägens östra ända lågo de stora byarna Västerby, Söderby och Österby.

¹ »Den står i en vild skog, på Öster Bröta bys egor i Grödinge socken, vid en gångstig mellan denna och Sorunda socken» (Rudbeck).

N om Grindsjön har färdeleden måst följa åsen mellan sankmarkerna på ömse sidor, som fordomdags givetvis varit sjöar. Högst uppe på åskrönet, där de vägfarande måste passera förbi, har stenen en gång blivit rest. Ännu i sen tid har platsen varit utomordentligt stämningsfull. Dybeck, som hade ett ovanligt fint sinne för fornminnenas skönhet, säger om Bröta-stenen, att den »å sin ensliga, höga och skogiga plats, med sin höjd af mer än fyra alnar, kan betraktas såsom ett af vårt lands skönaste minnesmärken».

Bröta-stenen finnes, enligt Dybeck, »antecknad å Petter Arosanders karta af år 1687 öfver Östbröta . . . i anledning deraf att byamännen i angränsande Vesterby velat hålla den för en rå-sten byarne emellan, samt sålunda tillvälla sig ett stycke af Bröta skog». Anteckningen lyder: »7. En Vijsesten på Västerby malmen sunnan för en stoor Runsten vidh en farvägh Socknarna och Byarna emillan, till hvilken Västerbyna villa gå och skära af Öster Brötha skogen efter visningen.» Jämte runstenen på Uringe malm (Sö 298) omtalas Bröta-stenen i prosten Hjelmströms uppgifter till E. M. Fant om fornlämningar i Grödinge (o. 1800, hs S 113 i Uppsala Univ.-Bibl.): »En hög Runsten står på Uringe malm; En dito på Öster Bröta ägor, men Runorna äro förtärda och oläsliga.»

Vid 1800-talets mitt var stenens ställning starkt framlutande. År 1854 blev den åter rest. Efter stambanans tillkomst fick vägen ökad betydelse, och bönderna i Västerby och andra byar i Sorunda körde på den sin mjölk till Tumba station. Vid slutet av århundradet började man taga grus ur åsen för vägens underhåll, så att omsider en stor sandgrop uppstod nedanför stenen. Vid vägförbättring år 1911 skars vägbanan ned ett par meter i åsryggen, och då vägen år 1929 breddades, måste stenen flyttas ett par meter tillbaka från sin ursprungliga plats. Den står nu rest omedelbart ovanför den branta, gräsbeväxta slänten på östra sidan av vägen.

Höjd 2,90 m., ovan jordytan 2,60 m.; bredd vid foten 1,30 m., vid jordytan 1,24 m., över korsmitten 0,93 m. Ett vackert stenblock, tämligen tunt (upptill blott 8—15 cm.), på framsidan något buckligt. Upptill ha stenens kanter å ömse sidor blivit skadade, sannolikt på den tid då stenen låg framåtlutad över vägen, och en del av ristningen har därigenom gått förlorad. På vänstra sidan är större delen av inskriftens sista ord borta. Men för övrigt är ristningen, så långt den har blivit bevarad, djup och tydlig. — Den vertikala delen av korset ligger till följd an stenyntans kupighet något högre än det övriga, och ringen kring korsmitten är nästan kullrig, men det är knappast riktigt, att, såsom Dybeck säger, »korset är, märkligt nog, något upphögt». Intrycket av relief, som är starkt framhävt på Dybecks avbildning, beror helt och hållet på stenyntans beskaffenhet.

Inskrift:

+ **uihmar** + **let** — **raí** — — + **saen** + **pina** + **at** + **iaruta** + **mah** + **auk** + **felha** + **sin** + **auk** + **bupur** + **ka** . . . **a** +
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Vigmarr let ræisa s[t]æin þenna at Iarunda, mag ok fel[a]ga sinn ok b[r]oður

»Vigmar lät resa denna sten efter Jörunde, sin frände och kamrat och —s broder.»

Till läsningen: Av 7 **l** saknas bst och hst:s övre del. 8 **e** har en tydlig prick, både synbar och kännbar, mitt på hst. Också 17 och 38 **e** äro säkert stungna; särskilt 17 **e** har en stor, tydligt huggen fördjupning. Däremot äro ostungna 2, 20 och 43 **i**. Av 12—14 [**isa**] finnes endast nedre delen av hst i behåll. I 15—18 **saen** saknas **t**, i 48—52 **bupur** ett **r**, i 37—41 **felha** ett **a**. Bst i 21 **n** är på h. sidan svagt böjd och något längre än vanligt, men det går icke ned till slinglinjen (som på Rudbecks och Dybecks avbildningar). Alla runorna i 25—30 **iaruta** äro fullt tydliga. — Säve (Rudbeck): 8 **i**, 17 **i**, 29 **b**; 19—22 **pinsa**, med binderuna av **n** och **s**; 36—40 saknas (denna del av inskriften var skyddad av en framförliggande sten). — Dybeck: 8 **i**, 17 **e**, 29 **t**, 37—41 **felha**. — Wætter: 8 **i**, 11 **i**, 15—18 **stain** (**t**?), 19—22 **pina**, 33 **o**, 37—41 **felha**. — Boije: 8 **i**, 17 **e**, 21 **n**, 38 **e**. — Brate: 8 **e**, 17 **e**, 21 **n**, 38 **e**.

Carl Säve har riktigt gissat, att det ord i inskriftens slut, som man då ännu icke kunnat läsa, har varit *felaga*. Men han invänder själv mot detta förslag, att »på ingen annan bekant runsten finnes och man knappt kan tänka sig bruket att kalla en person på samma gång *mág* och *féлага*, *mág* och stallbroder». Varför detta skulle vara omöjligt, är svårt att förstå. Fsv. *magher*, isl. *mágr* betyder som bekant 'man befryndad genom giftermål: *mág*, svåger, svärfader o. s. v.' Tyvärr är inskriftens sista namn förlorat; tydligen har det varit ett tvåstavigt mansnamn på *-i*. De båda föregående namnen äro var för sig intressanta. *Iorundr* synes ha hört till de åtminstone i Mellansverige under vikingatiden vanliga mansnamnen. Det är känt från Sö 21 och 260, Öl 25, L 1355 Högstena (Västergötland) och från följande uppländska inskrifter: L 196 Vaksala sn, L 294 och 1677 Rasbo sn, L 302 Funbo sn, L 352 Skå sn, L 484 och 485 Skånella sn, L 539 Norrsunda sn, L 664 Litslena sn, L 720 Vårfrukyrka sn, L 775 Österunda sn, nyfunnen runsten vid Hägerstalund, Spånga sn (*ioruntr*) och nyfunnen vid Björklinge kyrka (ack. *iarut*). Även under medeltiden var det, enligt Lundgren, »rätt vanligt». Formen *Iorundi*, som förekommer här, är emellertid förut okänd. Den växlande skrivningen *ia* ~ *iu* ~ *io* vittnar om att första stavelsen har haft *u*-bruten diftong *iø* (isl. *Iorundr*).

Namnet *Vigmarr* förekommer dessutom på sörmländsk runsten, Sö 298 Uringe malm, Grödinge sn, och på en uppländsk, L 258 Åbyggeby, Vendels sn. Det är sålunda ett sällsynt namn. På västnordiskt område är det endast osäkert belagt i ett norskt ortnamn. Det kan därför knappast vara något tvivel om att Vigmar på de båda närbelägna Sö 292 och 298, inom samma socken, avse samme man. Runstenen på Uringe malm, rest över Vigmar av hans söner, är sålunda något yngre än Bröta-stenen, som Vigmar själv rest över sin släkting. Högst märkligt är, att de båda stenarna ha en likartad placering, djupt inne i en storskog, invid en färdeväg mellan avlägsna bygder, i båda fallen också nära socken- och häradsgräns.¹ Möjligen har anledningen till detta val av plats för minnesvårdarna varit den, att Vigmar har haft jordbesittningar på båda sidor om den stora skogen, både i Grödinge och i Haninge eller Sorunda. Eller ock ha de båda stenarna, var vid sin väg, stått som gränsmärken för Vigmars egendom, som i så fall legat i Grödinge. Detta senare är kanske det sannolikaste. De båda stenarna, som äro utomordentligt vackra och skickligt utförda, ha utan tvivel blivit ristade av samme man. Här på tyda flera överensstämmande detaljer, skiljetecknet +, runornas form, särskilt **r**, **u**, **l**, **t**, bruket av **h** för **g** (**uihmar**, **mah**, **felha**), korsets form m. m., framför allt den jämna och skickliga linjeföringen. Att kompositionen visar två olika mönster, beror givetvis på en berömvärd anpassning till stenens form. Flera andra av runstenarna i norra delen av Södertörn uppvisa f. ö. flera eller färre drag gemensamma med de båda Vigmar-stenarna och kunna vara utförda av samme ristare. Diftongen *æi* förekommer tecknad **ae** även på Sö 290 (**suaen**), **t** är uteglömt i ordet *stæinn* även på Sö 291.

293. Eldtomta, Grödinge sn, Svartlösa hd.

Pl. 192.

Litteratur: L 600. Joh. Bureus, Fa 6:1 n:r 209 (s. 89), Fa 5 n:r 140 (s. 56), Fa 1, s. 34; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 40; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Brate 1900 (ATA); R. Stenbock 1926 (ATA).

I slutet av första boken (»Lib. I») i sin »rätta inscriptions bok» (Fa 6) har Bureus upptagit ett antal inskrifter (n:r 206—227), vilkas »afritning fins i andra boken». Därmed åsyftar han den samling, som han annars hänvisar till som »Liber Joh. H. [d. v. s. Johan Henriksson

¹ Detta är fallet även med Sö 181. Om runstenar som gränsmärken se också Sö 73 (i Tillägget).